

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI
projekti Arheološkog instituta u 2015. godini

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Beograd 2017

Izdavač

Arheološki institut
Beograd, Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd, Srbija
e-mail: institut@ai.ac.rs
www.ai.ac.rs
Tel. +381 11 2637191

Za izdavača

Miomir Korać

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Priprema

Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-014-9

SADRŽAJ

Redakcija, Uvod	5
Slaviša Perić, Olga Bajčev, Ivana Stojanović, Đurđa Obradović, Preliminarni rezultati istraživanja na nalazištu Slatina – Turska česma u Drenovcu 2015. godine	15
Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Ružana 2: praistorijska metalurška peć iz Banjskog Polja kod Bora – istraživanja 2015. godine	21
Aleksandar Bulatović, Rezultati zaštitnog istraživanja praistorijskog naselja na lokalitetu Piljakovac u Kržincu kod Vladičinog Hana	27
Vojislav Filipović, Ivana Popadić, Vidan Dimić, Zaštitna arheološka istraživanja na nalazištu Kalčine šume kod Vladičinog Hana	37
Ivan Vranić, Arheološka istraživanja lokaliteta Kale u Krševici 2015. godine	41
Saša Redžić, Nemanja Mrđić, Bebina Milovanović, Zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Više grobalja 2015. godine	49
Mladen Jovičić, Ilija Danković, Milica Mitić, Zaštitna arheološka iskopavanja kasnoantičke nekropole na lokalitetu Pećine (Viminacijum) 2015. godine	57
Snežana Nikolić, Ljubomir Jevtović, Goran Stojić, Dragana Rogić, Arheološka istraživanja prostora viminacijumskog amfiteatra u 2015. godini	63
Bebina Milovanović, Saša Redžić, Mladen Jovičić, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2015. godini	71
Nadežda Gavrilović Vitas, Gordana Milošević Jevtić, Vesna Crnoglavac, Arheološka istraživanja na Medijani u 2015. godini	77
Sofija Petković, Marija Jović, Dragica Bizjak, Begov most – Staničenje, zaštitna arheološka iskopavanja u 2015. godini na trasi autoputa E80, koridor 10, istočni krak	85
Sofija Petković, Gordan Janjić, Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija 2015. godine	93

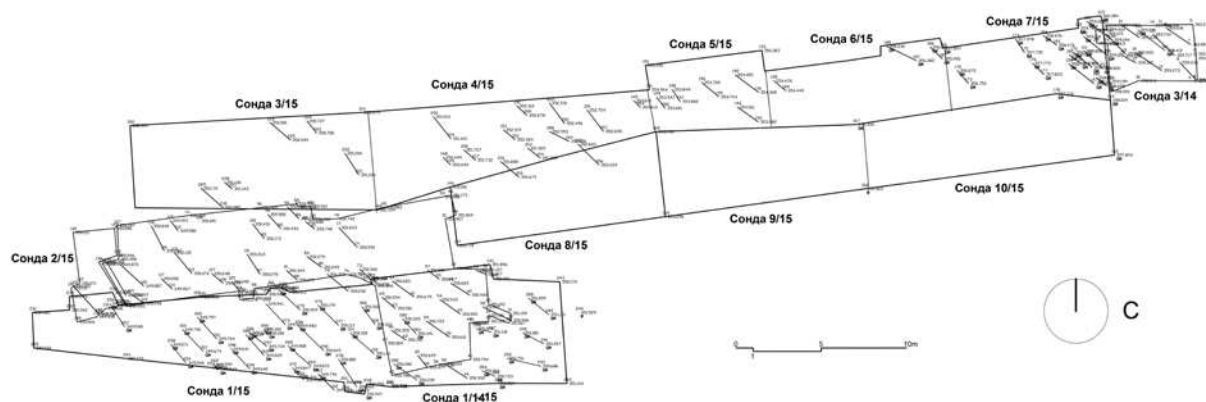
Sofija Petković, Bojana Ilijić, Marija Jović, Dragica Bizjak, Nekropola Slog – Timacum Minus, zaštitna iskopavanja 2015. godine	97
Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant, Ivan Bugarski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2015. godini	103
Snežana Golubović, Ivana Kosanović, Željko Jovanović, Digitalna obrada arheoloških celina i nalaza na Viminacijumu	111
Angelina Raičković Savić, Ana Bogdanović, Obrada keramičkog materijala iz ukopa sa prostora severoistočnog dela amfiteatra Viminacijuma	119
Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Ksenija Đukić, Bolesti zglobova – spondiloza i spondilartroza na vratnim pršljenovima	125
Josip Šarić, Aktuelna proučavanja artefakata od okresanog kamena	131
Vujadin Ivanišević, Ivan Bugarski, Učešće Arheološkog instituta u poslednje dve godine projekta Archaeolandscapes Europe	139
Jelena Anđelković Grašar, Milica Tapavički-Ilić, Završetak projekta <i>OpenArch</i> i snimanje filma “Interaction with Visitors in Archaeological Open-Air Museums”	147
Dragana Antonović, MESO 2015, The 9th International Conference on the Mesolithic in Europe, Belgrade, Serbia, September 14th-18th, 2015	151

Sofija Petković, Arheološki institut Beograd
 Marija Jović, Niš
 Dragica Bizjak, Knjaževac

BEGOV MOST – STANIČENJE, ZAŠTITNA ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA U 2015. GODINI NA TRASI AUTOPUTA E 80, KORIDOR 10, ISTOČNI KRAK¹

U junu i julu 2015. godine nastavljena su zaštitna istraživanja Arheološkog instituta na lokalitetu Begov most – Staničenje, u zoni ekspropriacije na trasi izgradnje autoputa E80, Koridor 10 – istočni krak. Zaštitna arheološka iskopavanja započeta su 2014. godine, kada je istražena površina od 147 m² (sonde 1-4/14) višeslojnog arheološkog nalazišta Begov most (Petković *et al.*, u štampi). Tada je otkriven deo kasnoantičke hrišćanske nekropole iz vremena 4-6. veka – istraženo je 56 grobova, kao i kulturni slojevi iz bakarnog doba, eneolita sa objektima i mnogobrojnim nalazima kulturne grupe Bujanj-Salkuca-Krivodol. Ta iskopavanja su bila prekinuta na zahtev investitora, Koridora Srbije d.o.o. Beograd.

Međutim, s obzirom da je projektom trase autoputa E80 planirano da čitav deo nalazišta u zoni ekspropriacije bude negiran zemljanim radovima pri izgradnji saobraćajnice, nadležni Zavod za zaštitu spomenika kulture u Nišu doneo je rešenje o tehničkim uslovima zaštite ovog lokaliteta, koji uključuju i potpuno istraživanje ugroženog dela nalazišta. Zaštitna arheološka iskopavanja planirana su u dve faze.² U prvoj fazi radovi su nastavljeni na platou između sondi

Slika 1 – Generalni plan sonde i istraženih grobova (D. Tadić, N. Ivanković)

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu *Romanizacija, urbanizacija i transformacija urbanih centara civilnog i naučnog karaktera u rimskim provincijama na tlu Srbije* (br. 177007), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije.

² Arheološka istraživanja su realizovana u periodu od 18.06. do 14. 08. 2015. godine. Stručnu ekipu činili su dr Sofija Petković, rukovodilac istraživanja, mr Mirjana Glumac (Narodni muzej Beograd), Toni Čerškov (Zavod za zaštitu spomenika kulture Niš), mr Predrag Pejić (Muzej Ponišavlja Piroto), Gordana Janjić (Muzej Krajine Negotin), arheolozi Marija Jović, Dragica Bizjak, Dragana Vulović, Goran Ilijić i Branislav Vasov, apsolventi arheologije Branko Aleksić i Nina Drakulović i inž. Nikola Ivanković, arhitekta.

1/14, 2/14 i 4/14 i vertikalnog profila ka trasi autoputa, u sondi 1/15, osnove pravouglog trapeza, pravca istok-zapad, površine od 80 m². Zatim su iskopavanja proširena istočno od te sonde i to na prostoru sonde 1/14, sondom dimenzija 7 m x 7 m (sonda 1/14-15) i potom još jednom sondom površine 4 m x 6 m, označenom kao sonda 2/15. Ukupna istražena površina u prvoj fazi zaštitnih iskopavanja iznosi 153 m².

U drugoj fazi istraživanja u severnom sektoru arheološkog nalazišta u zoni eksproprijacije (do linije eksproprijacije) otvoreno je pet pravougaonih sondi (sonde 3/15, 4/15, 5/15, 6/15 i 7/15) pravca istok-zapad, koje su se nadovezivale od zapada ka istoku jedna na drugu, ukupne površine oko 285 m² (sl. 1).³

Iskop je bio prosečne relativne dubine od 1,2 m, a istražena su tri kulturna sloja:

– sloj A, tamno mrka kompaktna zemlja sa krečnjakom, prosečne debljine 0,5 m;

³ Prva faza zaštitnih istraživanja na lokalitetu Begov most – Staničenje realizovana je od 18. 06. do 19. 07, a druga od 20.07. do 11.08. 2015. godine. Napominjemo da su iskopavanja iznenada prekinuta i da druga faza istraživanja nije završena kako je planirano elaboratom zaštitnih arheoloških istraživanja. Na osnovu javnog poziva, Koridori Srbije d.o.o. su poverili dalja zaštitna arheološka iskopavanja grupi ponuđača koju su činili Zavod za zaštitu spomenika kulture Niš i Zavod za zaštitu spomenika kulture Kragujevac. Radove je nastavio zavod iz Niša, pod rukovodstvom Aleksandra Aleksića.

Slika 2 – Nalazi eneolitske kulture Bubanj–Salkuca–Krivodol: 1. pehar, 2. askos, 3. žrtvenik (T. Čerškov)

Slika 3 – Kamene alatke eneolitske kulture Bubanj–Salkuca–Krivodol: 1-2. alatke od glačanog kamena, 3-4. okresane kremene alatke (T. Čerškov) 5. žrvanj (S. Petković)

- sloj B, svetlo mrka i/ili mrko-crvena peskovita glina, prosečne debljine od oko 0,4 m;
- sloj C, žuto-crvena peskuša, prosečne debljine oko 0,3 m.

Ispod sloja C, na relativnoj dubini od 1,2-1,5 m, otkriven je kulturno sterilan sloj D, zdravica, koja se sastoji od žute peskuše sa raspadnutom krečnom stenom.

Praistorijskom horizontu lokaliteta pripadaju slojevi A-C. Dug život eneolitskog naselja iz 3. milenijuma pre nove ere, koje pripada kulturnoj grupi Bujanj–Salkuca–Krivodol (cf. Tasić 1979; Георгиева 2012: 240-246, Т. 5/3, 10, 23/5; Milanović 2013), posebno se manifestuje sa dva moćna kulturna sloja (A i B) sa obiljem nalaza: grnčarije, kamenih i koštanih oruđa i oružja, među njima i kremenih alatki (sl. 2, 3). Ovaj horizont je predstavljen sačuvanim podnicama malih kuća (prosečnih dimenzija 3,5 m x 2,5 m), koje su stepenasto ukopavane u padinu brda Gradište. Kuće su pravljene od drveta, pletera i blata, sa podnicama od svetlo žute nabijene gline sa sitnim šljunkom. U prvoj fazi su istražene tri takve kuće – zemunice, označeni kao objekti 1/14 i 2-3/15 (sl. 4, 5), dok su u sondama 3-7/15 u drugoj fazi istraživanja otkrivene još četiri podnice kuća – objekti 4–7/15. Treba istaći dva pokretna nalaza koja su jedinstvena na teritoriji Srbije – keramički askos (sl. 2/2) i kameni žrvanj sa dve alatke za usitnjavanje hrane, nađene in situ (sl. 3/5).

Mlađi horizont čini kasnoantička nekropola inhumiranih pokojnika „na redove“ ukopana u kulturne slojeve A-C. U prvoj fazi bila su istražena 34 kasnoantička groba (G57-G90), a u drugoj još 42 (G91-G132), tako da broj grobova otkrivenih u kampanji 2015. godi-

Slika 4 – Podovi eneolitskih kuća (objekti 1-3) u sondama 1/14 i 1/15, sa jugozapada (S. Petković)

Slika 5 – Eneolitski objekat 2 u sondi 1/15, sa severa (S. Petković)

Slika 6 – Cista groba G 88 u proširenju sonde 3/14, sa jugozapada (S. Petković)

Slika 7 – Nalazi iz grobova G119, G122 i G127: 1. gvozdena kopča, 2. gvozdena strelica i kremen, 3. bronzana alka prevučenih krajeva, 4. pravougaoni okov bronzane kopče, 5. bronzana kopča, 6-7. millefiori staklene perle

Slika 8 – Grob G119 u sondi 7/15, sa grobnim nalazima pored leve potkolenice pokojnika, sa jugoistoka (S. Petković)

Slika 9 – Ostaci bedema u sondi 7/15, sa severoistoka (G. Ilijić)

ne iznosi 76. Sa delom nekropole istraženim u kampanji 2014. godine ukupan broj iskopanih grobova iznosi 132.⁴ Svi grobovi imaju orijentaciju severozapad-jugoistok, što može da ukazuje na hrišćansku populaciju sahranjivanu na ovoj nekropoli. Pripadaju tipu slobodno ukopanih pravougaonih grobnih raka, a neki imaju konstrukciju – podzid od oblutaka ili lomljenog kamena. Samo jedan grob pripada tipu sa cistom od krovnih tegula, G88 (sl. 6).

Osim ljudskih kostiju, u grobovima nije bilo drugih nalaza, izuzev u četiri groba. Ti prilozi pouzdano datuju istraživanu nekropolu u kraj 4. i 5. vek. Reč je o gvozdenoj kopči pojasa u vidu slova B, gvozdenoj trobridnoj strelici, bronzanoj alki i bronzanom pravougonom okovu pojasne kopče iz groba G119 (sl. 7/1-4, 8), ukrašenoj bronzanoj pojasnoj kopči u vidu slova B iz groba G122 (sl. 7/5) bronzanom novčiću s kraja 4/ početka 5. veka iz groba G125 i dve staklene perle izrađene u tehnici *millefiori*

iz dečjeg groba G127 (sl. 7/6-7), kakve se mogu datovati u 5. vek (Palade 2000: 212, Fig. 294, 8 a-b). Dok se kopče poput nalaza iz groba G122 datuju u drugu polovinu 5. veka (Tejral 1997: 341-342, Abb.6/7, 19/13-14; Macháček, Klanicová 1997: 60, Abb. 2/2; Schulze-Dörrlamm 2002: 14-15, Typ A₆), predmeti iz groba G 119 predstavljaju nalaze istočnogermanskog kulturnog kruga, koji se na teritoriju današnje Srbije širi naseljavanjem varvara sa leve obale Dunava na teritoriju Rimskog carstva od poslednje četvrtine 4. veka (Petković *et al.* 2005, 87-92, 100-101; Petković 2011, 171-175, 178-181). U sloju pored grobova u sondi 1/15 otkrivena su tri novčića iz s kraja

Slika 10 – Staničenje - Begov most, istražene sonde 3-7/15 i sonde 8-10/15, pripremljene za istraživanje, sa zapada (S. Petković)

⁴ Nije nam poznat broj grobova koji su otkriveni u nastavku iskopavanja koja je realizovao Zavod za zaštitu spomenika kulture Niš.

4. i početka 5. veka. Iako jako patinirani, ovi novci su identifikovani kao kovanja iz vremena Teodosija I i Arkadija.

Istom horizontu života pripadaju ostaci bedema podgrađa utvrđenja na vrhu brda Gradište, koji su otkriveni u sondi 7/15. Ovaj bedem je bio izgrađen u tehnici suvozida od lomljenog kamena vezanog žutom glinom, a pružao se približno u pravcu sever – jug, prateći pravac grebena brda Gradište. S obzirom da je ošteto neke grobove kasnoantičke nekropole, kao npr. grob–cištu od tegula G108, po svemu sudeći je podignut u periodu stalnih varvarskih upada na teritoriju Carstva, počev od sredine 5. veka. Bedem, širine 0, 8-1 m, istražen je u dužini od 4 m (sl. 9).

U središnjem delu nalazišta u zoni ekspropriacije, na prostoru pomoćnog puta, mehanizacijom je skinut površinski sloj nabijene površine puta, a zatim su postavljene tri pravougaone sonde pravca istok-zapad, od zapada u nizu, sonde 8-10/15, ukupne površine od oko 197 m². U sondi 8/15 su započeta iskopavanja, koja su ubrzo okončana zbog prekida istraživanja. Čitav centralni sektor, kao i delovi severnog sektora nalazišta u sondama 3/15 i 4/15 ostali su neistraženi (sl. 10).

Bibliografija:

Георгиева 2012 – П. Георгиева, *Керамика на култура Криводол – Сълкуца, София 2012.*

Milanović 2013 – D. Milanović, Cultural and Chronological Position of the Chalcolithic Horizons III and IV at Bubanj Site. Excavations 1954, *Archaeologia Bulgarica* XVII/2, 2013, 1-16.

Macháček, Klanicová 1997 – J. Macháček, E. Klanicová, Die Gräber der Völkerwanderungszeit in Břeclav – Libivá, in: J. Tejral, H. Friesinger, M. Kazanski (Hrsg.), *Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike in Mitteleren Donauraum*, Brno 1997, 57-62.

Palade 2009 – V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bărlad – Valea Seacă, secolele III-V*, București 2000.

Petković et al. 2005 – S. Petković, M. Ružić, S. Jovanović, M. Vuksan, Zs. Zoffmann, *Roman and Medieval Necropolis in Ravna near Knjaževac*, Beograd 2005.

Petković 2011 – S. Petković, Romuliana in the Time after the Palace, in: I. Popović (ed.), *Felix Romuliana – Gamzigrad*, Belgrade 2011, 167-199.

Petković et al, u štampi – S. Petković, M. Mitić, M. Jović, Begov most – Staničenje, zaštitna arheološka iskopavanja u 2014. godini na trasi autoputa E80, Koridor 10 – istočni krak, u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2014. godini*, Beograd, u štampi.

Schulze-Dörrlamm 2009 – M. Schulze-Dörrlamm, *Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuseum. Teil I: Die Schnallen ohne Beschläg, mit Laschenbeschläg und mit festem Beschläg des 5. bis 7. Jahrhunderts*. Kataloge RGZM 30,1: Mainz 2009.

Tasić 1979 – N. Tasić, Bubanj – Salcuța – Krivodol kompleks, u: A. Benac (ur.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja III. Eneolitsko doba*, Sarajevo 1979, 87-114.

Tejral 1997 – J. Tejral, Neue Aspekte der frühvölkerwanderungszeitlichen Chronologie im Mitteldona-uraum, in: J. Tejral, H. Friesinger, M. Kazanski (Hrsg.), *Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike in Mitteleren Donauraum*, Brno 1997, 321-362.